

БЪЛГАРСКИ НАРОДЕН ТЕАТЪР

Д Р А М А

ОТКРИВАНЕ СЕЗОНА НА 1932/1933 ГОДИНА

К О Н Ф Е Р Е Н Ц И Я

върху

"Б О Р Я Н А"

Пиеза в 4 действия от Йордан Йовков

У ч а с т в у в а т:

Зора Йорданова

Владимир Тенев

Г. А. Стаматов

Ив. Димов

Проф. Велков

Златина Недева

Н. Костова

Б. Андреев

Н. Балабанов

П. Хранов

Кр. Илиев

Ст. Пейчев

С. Дюлгерова

Мари Матен

РЕЖИСЬОР: Н. О. МАСАЛИТИНОВ

Декори: Ал. Миленков, по скици на Б. Денев

— " — —

София, петък 16 септември 1932 година

Присъствуват: 28 души. Открито в 18 ч. 20 м.

ДИРЕКТОР: К. САГАЕВ: Г-да! Като ви приветствувам с откриването на новия сезон, благодаря ви, че се отзовахте на поканата ни, за да продължим тази за нашия

театрален живот нова традиция – да разменяме мисли след генералната репетиция на всяка нова пиеса.

По традицията, вече създадена, със станалите около 20 и толкова конференции, винаги пристъпваме към избора на един председателстващ, който да ръководи заседанията, за да бъдем така и по-свободни в пренията си. Ето защо аз мисля, че между г.г. гостите трябва да изберем един, който да застане на председателското място.

ОБАЖДАТ СЕ: Г-н Иван Д.Иванов

ДИРЕКТОР К.САГАЕВ: Предлага се г.Иван Д.Иванов, бивш директор на Народния театър и Операта, Моля го, да заеме мястото си

ПРЕДСЕДАТЕЛ ИВ.Д.ИВАНОВ: Г-да! Благодаря за избора. Моля този от господата и госпожите, които желаят да си кажат мнението върху пиесата, която днес имаме случая да гледаме на генерална репетиция, да си кажат думата.
/Пауза/. Изглежда, че няма мнение за пиесата.
/Веселост/

Г.КАРАИВАНОВ: Едно малко обяснение се налага в случая. Досега се практикуваше да се говори само върху постановката на пиесата, но понеже пиесата "Боряна" е българска пиеса, аз смятам, че би могло да се засегнат и някои въпроси от областта на литературата, да се изкажат присъстващите и върху пиесата, ако е удобно, разбира се.

ПРЕДС.ИВ.Д.ИВАНОВ: Не ще съмнение, хубаво би било най-напред да се каже нещо и за самата пиеса.

ДИРЕКТОР К.САГАЕВ: За пиесата ще се говори дотолкова, доколкото трябва да се изтълкува постановката. Ние не подлагаме на критика въпроса, защо е поставена тази пиеса. Управлението представя една пиеса пред обществото и то отговаря за нея. Затова в миналото не сме говорили по този въпрос. Така, че за пиесата ще може да се говори само дотолкова, доколкото трябва да поясним постановката.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Аз не знам каква е била практиката на миналото, но мисля, че целта на тия събрания, които се правят във връзка с премиерата на всяка българска пиеса, е да се даде една малка насока на критиката както за пиесата, тъй и за нейната постановка. Та, независимо от туй, защо е поставена тази пиеса от управлението на Театъра, би трябвало да се чуе преди всичко мнение въобще за самата пиеса, като литературно, като сценично произведение. Защото има разлика между едното и другото. Една драма, една комедия, може да бъде много добра като литературно произведение, като произведение за четене, но да не е добра в същото време и като сценично произведение, да липсват онези елементи, които се изискват от една пиеса, за да се хареса тя на публиката. Та, аз мисля, че и по туй трябва да се кажат няколко думи.

ДИРЕКТОР К. САГАЕВ: Това може да послужи като оправдание на режисьора, ако нему е била поверена една пиеса за четене и той все пак е постигнал нещо, като я е оживил.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Режисьорът може да направи чудеса. Аз преди малко говорих с г. Йовкова и с г. Грозева и им казах, че когато аз управлявах Театъра едно време, имаше една пиеса от Жул Леметър "Бялата женитба" – може да я знаете, гледали сте я – която, като я четох, не ми направи никакво особено впечатление, не забелязах в нея нищо особено, никакво движение и си мислех, че тя няма да се хареса на публиката, обаче като я взе тогавашния режисьор г. Ивановски, какво направи с тая пиеса, не знам, но просто я одухотвори и тя много се хареса на публиката. Та, искам да кажа, не ще и дума много зависи от режисьора, как ще постави една пиеса на сцената.

С. КАМБУРОВ-ФУРЕН: Аз мисля, г-да, че когато сам авторът е тук, той най-добре ще разреши този въпрос. Всички тук сме поканени от управлението на Театъра да изкажем за постановката, но когато авторът е тук, от него ще зависи дали той желае да чуе мнение за пиесата си или не. Нека сам той разреши тоя въпрос.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Г. Йовков! Желаете ли да чуете мнението на присъстващите върху пиесата?

Й. ЙОВКОВ: Аз мисля следното. Какво трябва да се говори тук, това зависи от целта на туй събиране. Целта на тия конференции няма да се определя сега. Имало е вече такива конференции и се знае каква им е целта. А щом се знае каква им е целта, тогава, естествено, знае се какво ще се говори. Аз не намирам за нужно да се говори за пиесата. Па и какво ще се говори за пиесата? Всеки може да каже каквото иска и да я критикува, както си ще. Но защо това трябва да се казва тук при тая обстановка? Това никъде не става и няма значение, така да се каже. Аз мисля, че може да се говори само за постановката или изобщо за българската драма на сцената на Българския народен театър, в най-голямата широта на тая тема. Не че искам да отбягна по някаква причина да се говори за пиесата, но мисля, че това ще отиде много далеч и няма да имат край едни такива разисквания. Това са литературни въпроси, които няма да ограничим тук. Те ще се разискват най-широко и най-свободно и без туй в печата. Тук, на тия конференции, трябва да се преследват по-конкретни и по-практични цели. Понеже тия конференции стават в Театъра след една генерална репетиция, естествено е, че предмет на разискване и на разглеждане в тях ще бъде туй, което е видено на тая генерална репетиция. Значи, ще се прави критика в такъв смисъл: да се посочат ония неща, които биха могли да се избягнат или да се укажат други, които би могло да се използват. Изобщо да се извлече някоя поука или да се обяснят някои работи, свързани именно с представлението, със спектакъла, а не с литературните въпроси. Литературните въпроси ние ги разискваме в печата, в нашите срещи, в списанията, вестниците и т.н. Тъй мисля аз.

ЕВГЕНИЙ МАРС: Аз мисля, че от миналата година е строго определена целта на нашите конференции. На тях се говори само за постановката на пиесите.

Й. ЙОВКОВ: Да не се мисли, че аз отбягвам този въпрос. Туй го казах само защото мисля, че ако се разисква и по тия въпроси тук, ще се отиде много далеч.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Ако се кажат няколко думи за пиесата, аз мисля, че с това ние няма да правим критика върху нея.

Й. ЙОВКОВ: Щом като искате - може. И нямаше защо аз да решавам този въпрос. Щом се иска от вас, ще говорите.

ДИРЕКТОР К. САГАЕВ: Пиесата е печатана, известна е на г.г. критиците, тя е позната пиеса, изказали са се в печата по нея. Това е един въпрос, както и самият автор казва, който може да ни отвлече и при краткото време, с което разполагаме, да не можем да дойдем до съществени резултати за нас. Ние, Театърът, се интересуваме от въпроса, какво впечатление е направила пиесата върху вас; да ни кажете, което недостига още, за да го донеправим в краткото време, с което разполагаме до премиерата или да го имаме пред вид в бъдеще; а също да ни кажете, кое е доброто в постановката, та то да ни послужи за насърчение, да знаем, че тук сме успели. И ние, след като вие така се изкажете, бихме могли пък от своя страна да ви дадем обяснения, защо това или онова сме направили така и така. Ето, авторът е тук, той ще даде тълкуване на известни моменти, на които вие бихте се спряли, както и другите, които са чели пиесата, ще дадат тоже своите обяснения. Дотолкова само можем да говорим за пиесата. Тъй че, ако се спрем да говорим за пиесата като литературно художествено произведение, това може да продължи цели дни, а ние разполагаме с много малко време, с часове, с минути.

ИВ. КИРИЛОВ: Целесъобразно е следното, г-да. Ние гледахме играта. Искаме да се изкажем за играта, но ще кажем нещо и за пиесата само доколкото ще трябва да изясним известни моменти. Напр., Боряна, както тя е дадена от автора, дали така е разбрана и от режисьора, а също така и от артистите. Когато имаме такива въпроси да разглеждаме, тогава ще се спрем да кажем няколко думи и за самото

произведение. Само дотолкова, значи, ще влезем в пиесата, доколкото ще искаме да засегнем играта на артистите. Инак, ние няма да разглеждаме пиесата – как е тя построена, какви разбирания има автора и т.н. То ще бъде аслъ почти безполезно тук. Друг е въпросът, ако се пише една критика за списание или вестник. Моето мнение е това.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Тогава, значи, установяваме се, че ще се говори само за постановката.

Ако обича г. Масалитинов да ни даде някои сведения, не ще да е безполезно.

РЕЖИСЬОР Н. О. МАСАЛИТИНОВ: Има ли нужда, г. председателю? Аз съм дошъл тук да чуя вашето мнение с голям интерес и ако нещо е непонятно за вас, тогава да дам обяснения. А предварително да изказвам моето мнение, няма нужда.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Има думата г. Петър Захариев

П. ЗАХАРИЕВ: Аз няма много да говоря. Ще искам да се спра с няколко думи само върху един образ.

Изобщо, постановката, по мое мнение, е добра. Тъй като са разработени характерите, добри са, дадени са плътно. Мисля, че е недетайлиран един момент изцяло в ролята на Рали – Стаматов. Още при излизането му на сцената в първото действие той ни е даден с една предмисъл за нещо, обаче не изяснено. След една малка реплика с жена си, той веднага настръхва, с крайна цел парите. За какво му са тия пари, не е изяснено. Нито в продължение на цялата роля е изяснено това. Независимо от това, сам актьорът дава ролята в продължение на цялата интерпретация като вълча природа, готов да сграбчи жертвата си пак с цел парите. Ако ли това е така, мисля, че в малката реплика, когато той е подсилен от своята жена, ролята пада. Тая вълча природа пада, защото един човек, който в продължение на толкова време се стреми да вземе пари и упорито е отправена тая цел, когато ще реализира тази цел, ние го виждаме, че няма дори едно ножче в пояса си, за да извърши злодеянието. А ние живеем през всичкото време на

създаването на ролята с това впечатление, че тук ще стане нещо. Обаче такова не става. Та, смятам, че тук или трябва да се смекчи изцяло ролята, за да се получат колебанията, които трябва да оправдаят ролята и да дойдем до оня момент, който споменах преди малко, края на четвъртото действие; или пък трябва да стане кражбата по някакъв друг начин. Това, е що се отнася до ролята на Рали - Стаматов:

После, аз намирам, че тук-там ролята на един от приятелите на Андрея, Балабановата роля, е малко пресилена с виканията и с ония "Брей! Хей" и пр. Наистина, с това се предава битова селска атмосфера, според обстановката, но все пак смятам, че и това може да бъде смекчено.

Същото се отнася и до ролята на неговия приятел, ролята на Хранов, Едрю, който също така е достатъчно много пресилен.

Тук би трябвало да се спра малко и върху литературната стойност на тия образи, но понеже стана въпрос да не говорив върху това, няма да говоря. Според мене, те са малко немотивирани, в продължение на всички действия, освен в първото.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Ами този стремеж на Рали за парите не е ли мотивирано, според Вас?

П. ЗАХАРИЕВ: Да, според мене, е немотивиран още от първото му излизане на сцената в първото действие. И през цялото продължение на ролята той си остава немотивиран.

И. ЙОВКОВ: Кое е немотивирано?

П. ЗАХАРИЕВ: Неговият стремеж към парите, Каточели у всички деца, синовете на старика Златил тая страст към парите е унаследена. Дори и у жената на Рали е каточели унаследена. Така ми се струва. Тя е уж душеприказчикът на Рали, а фактически Рали е, който ще извърши тази кражба и злодеянията в дома на баща си. Даже от литературно гледище тая роля ми се вижда малко излишна.

Също така ми се вижда ролята и на другата снаха, Елица. Ако не беше желанието на автора само да свързва някъде технически репликите и действията, сигурно и той би бил на това мнение, и може би би ги сменил тия роли с някои друг начин на свързване на репликите и действията.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Понеже казахме, че ще говорим само за постановката, моля, не се увличайте.

П. ЗАХАРИЕВ: Добре, свършвам.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Кои артисти изпъкнаха най-добре?

Г-ЖА ХЛЕБАРОВА: Иван Димов много ми хареса.

П. ЗАХАРИЕВ: Аз направих бележки само върху онуй, което смятам, че е отрицателна страна, малка или голяма, в интерпретацията на тия типове. Що се отнася до туй, да отбележа, кое е най-хубавото, кое е дадено най-добре по отделно от всеки автор и от режисьора, смятам, че то е работа на нас извън конференцията, а не в конференцията. Задачата ни тук е да коригираме, така да се каже, малко от постановката, а не изказваме нашите впечатления от туй, което е добре построено, защото това ще го направим в печата. Така мисля аз, че е поставен пред нас въпросът в тия конференции.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Ако всичко отиде в печата, тогава нямат значение тия конференции.

ДИРЕКТОР К. САГАЕВ: За играта на всеки може да се каже и отрицателно и положително. Най-сетне, и режисьорът би бил така насърдчен, пък и през процепите на Театъра и артистите като чуят, ще бъдат насърдени. Разбира се, че мнението на един не може да се схожда с мнението на друг; някой може да даде по-широко тълкуване на дадена интерпретация. Това е друг въпрос.

ЕВГЕНИЯ МАРС: Аз намирам, че постановката е много добра. Дразни ме само играта на Златина Недева, която малко шаржира. Иначе постановката, по мое мнение, е много добра.

Г-ЖА ХЛЕБАРОВА: Според мене, всички артисти играха отлично.
Само г-жа Недева е малко пресилена.

ЕВГЕНИЙ МАРС: Ако се намали този глъч и шум в третото действие,
ще бъде, мисля по-добре.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Не ви ли направи впечатление много тихото
говорене? Наистина, трябваше да се даде една теинственост на разговора между Рали и неговата жена, но те като че ли го попрекалиха със своето тихо говорене. Много фрази не се дочуха, изчезнаха. Не знам как гледа на това г. Режисьорът, но мен ми се струва, че това много тихо говорене беше много прекалено. Имали сте случая, както и аз съм имал случая, да гледам в една французка трупа, която беше дошла тук в София, артистът Сливен от "Комеди Франсезъ". Тогава слушахме ние бърз говор, но той беше като музика, защото аслъ и говорът е като музика: има и алегро, има и анданте, има и престо и т.н.. И ако всичко схващаме в музиката, защо да не го схващаме и в говора. Може един артист да говори много бързо и всичко да се чува, или, както казват русите, "атчеканивает": всяко слово да се ударва и да се избива като в камъка и желязо и всичко да се разбира. У нас не е така. Когато има случай да говори един артист бързо, не можеш почти нищо да му разбереш. Почти нищо не можем да схванем ние. Та, искам да кажа, на говора, или както на театрален език се казва, на дикцията трябва да се обърне по-голямо внимание. Г-н Директорът знае това нещо, защото той има театрална школа. Мен ми се струва, че това не е постигнато. Сега, дали от режисьора зависи само или при Театъра да има и един специален учител по дикцията, който да учи артистите да говорят ясно, то е друг въпрос.

ОРЛИН ВАСИЛЕВ: Г-н председателю! Вие смесвате тук два въпроси: говорене ясно и говорене тихо на сцената. Затова кажете точно какво искате да кажете: поради това, че говорят тихо, та да усилят гласа си или че въобще лошо говорят?

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Аз говоря за шепненето, което не се разбира, за това, че говорят съвсем тихо помежду си.

ОРЛИН ВАСИЛЕВ: Аз смятам, че е тежко това обвинение, като се казва, че артистите лошо говорят. Ако в известна сцена са говорили тихо, това не значи, че от тук ще трябва да дойдем до извода, че ще трябва да търсим даскал да ги учи да говорят добре. Това е много тежко обвинение.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Аз не го казах специално за тази пиеса, но въобще, че на говора на артистите ще трябва да се обърне внимание.

ОРЛИН ВАСИЛЕВ: Ние говорим дали в тая пиеса са говорили добре или не. Може в дадена сцена да са говорили тихо – тъй казахте Вие – но дали въобще говорят хубаво български на сцената, то е друг въпрос. Как е Вашето мнение?

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: При бързото говорене не се разбира.

ОРЛИН ВАСИЛЕВ: Какъв е факта тази сутрин, който сте забелязали?

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: При шепненето не се разбираше какво говорят, не се дочуваха.

ОРЛИН ВАСИЛЕВ: В цялата пиеса ли?

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Не, само в няколко момента.

П. ЗАХАРИЕВ: Моля, нека върху това да се разберем добре, защото въпросът има две страни: едната теоретическа и другата чисто индивидуална, която зависи от дарбата на актьора. Ако е въпроса за изхвърлянето въобще на шепненето, то е въпрос, свързан с школата на нашия театър. Французка школа ние досега не сме имали. Ако ли пък е въпросът за туй, че даден конкретен актьор не може, шепнейки, да ни донесе до ушите това, думата, то е въпрос вече на дар. Та, искам да разбера: теоретично ли поставяте въпроса или индивидуално, конкретно?

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Конкретно за тази пиеса направи ми впечатление, че шепненето не се дочуваше, а то може да бъде шепнене, което да се дочува.

П. ЗАХАРИЕВ: Значи, то е грешка, т.е. не грешка, а слабост на актьора.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Не е слабост, а трябва да се обърне внимание на актьора, затова имаме режисьор.

П. ЗАХАРИЕВ: Тук има въпрос и на индивидуално възприемане. Аз, напр., всяко шепнене на актьора го дочувам добре. Пък и театралното чуване е малко по-друго от обикновеното. Оня, който стои с театрален интерес в залата, той чува, но възможно е друг някой да не чува добре.

ОРЛИН ВАСИЛЕВ: Не може да се разберем само заради това, защото г. Председателят говори за тихо и силно, като смесва тия понятия. Въпросът трябва да бъде такъв: добре ли говорят български на сцената нашите артисти или лошо?

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Може ли да става въпрос за български език на сцената! Става въпрос за начина на говоренето.

ОРЛИН ВАСИЛЕВ: Значи, добре ~~ли~~ говорят. Така кажете.

ДИРЕКТОР К. САГАЕВ: Да не би да Ви е обърнала внимание някоя няма сцена, която я оживяват с маркиран говор, където няма текст? Напр., Златина Недева на няколко места уж ~~нящо~~ говори и подстрекава, но там няма текст.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Нямите сцени излязоха превъзходни, то е друг въпрос. Касае се въпроса за сцените с текст. Но, както и да е. Това е мое мнение.

Някой да се изкаже по постановката, г-да, която, според мене, общо взето, беше много добра?

Има думата г. проф. Тома Томов.

ПРОФ. Т. ТОМОВ: Г-да! Аз имах и миналата година случая да присъствувам на някои от тия конферанси. Досега не съм искал да взема думата, защото съм считал, че може би от мене има много по-специалисти по предмета, които с по-голяма компетентност ще третираат един или друг въпрос във връзка с театъра. Аз се интересувам от нашия театър, следя го от близо и всеки негов успех ми лежи на сърцето, както и за неговия неуспех понякога съжалявам.

Искам да кажа няколко думи само за характера на тия конферанси, ако ми бъде позволено. Чувствам винаги едно стеснение у самите присъстващи, тези които са дошли да изкажат такова или онакова мнение по въпроса. Не знам дали стеснението им произхожда от това, че не искат направо да си кажат мнението било по отношение на пиесата или по самата постановка, или пък то иде от това, че у нас въобще е вродено такова едно чувство, като че ли не искаме да изказваме открито това, което чувствуваме, хубаво или лошо във връзка с една пиеса.

После, не знам, дали управата на Народния театър е имала много искреното, много сърдечното, много откровеното намерение – щом говорим за характера на тия конферанси – да чуе и да вземе акт от всяко мнение, изказано също така открито, също така сърдечно, без абсолютно никакви задни мисли, както се предполага у всекиго, който е дошъл тук с интерес в нашия Народен театър.

Сега конкретно върху въпроса. Считам за свой дълг най-напред да поздравя автора с тази му пиеса. Ние сме имали случая, аз съм имал случая да следя отблизо и да видя на нашата сцена доста много наши български пиеси, също и да маркирам, да отбелязвам прогреса, който прави нашата родна драма. С удоволствие, с възхищение дори съм чел някои от разказите на г. Йордан Йовков. Видял съм също и неговото минаване от белетристиката в театъра и сега мога да кажа, че впечатлението, което получих тая сутрин от постановката, а преди всичко от цялата пиеса, у мене е много добро. Мене ми хареса преди всичко този лъч светлина, който се хвърля в цялата пиеса, всичко онова, което жената донесе не само със своето присъствие, но и с онова хубаво, което се излъчва не само от нейната душа, но и от цялата нейна природа. Всичко това е добре композирано. Безспорно, забелязват се различни етапи, конфликти, завързвания в даден момент и човек мисли, че всичко

ще пропадне. Така, напр., е със стареца, който е голям скъперник, комуто сърцето не се е открило за една добра дума, защото в душата му е лежал този грях и няма кой да го извади от там и да се даде за този му грях една прошка, да разбере най-сетне своите синове и те да го разберат. Тъкмо Боряна в края на краищата сполучва да намери ключа до неговото сърце и да направи от него действително това, което би предотвратило и което действително предотвратява в края на пиесата, може би, едно престъпление от страна на Рали.

Постановката, доколкото аз мога да съдя, е много добра. Може би на известни места - това е мое субективно мнение - действието като ~~те~~ ~~не~~ се малко позабавя. Тук-там в играта на двамата приятели на Андрея, след в една сцена между Рали и неговата жена, разговорът трябва да върви по-бързо, за да не прави в даден момент впечатление на известно охлабяване на действието.

Сега по отношение на това, което г. Захариев загатва за образа на Рали. Аз не съм напълно съгласен с него, защото авторът, доколкото аз мога да схвана, е искал да представи един човек не толкова овълчен от самата страст за парите, колкото от това, че баща му има пари и се прави, че няма, и да покаже също така всички ония колебания, през които минава душата на Рали, защото Рали не е такъв закоравял и съвършено овълчен селянин. Аз схващам, че тази идея го завладява така, както тя завладява и другите негови братя. Те, обаче, по-иначе схващат въпроса. Единият, Андрей, който е безгрижен, веселяк и пианица, - и другият, Павел, който си мисли само за своята Боряна, иначе схващат въпроса. В края на краищата и те искат също така да вземат парите, но единият, за да уреди своето гнездо с Боряна, другият за своите партизански цели, когато Рали иска, за да си издигне къща, да си разреши разшири имота и т.н. Може би в даден момент трябва играта на Рали да се посмекчи малко, за да може повече да изпъкне тази борба у него - между чувството на син,

който все пак обича баща си и желанието да притежава тия пари. Но това са, може би, разбира се, едни малки отсънки, които с течение на времето ще претърпят известно пречупване и у самия автор. Вие знаете, че на генералната репетиция не винаги известни места са добри, че за пръв път изнесени, не добре се предават. След първото представление ще стане известно очупване, известно огъване и всички тия малки дефекти ще изчезнат.

По бележката за говора аз ще кажа следното. Аз поне, от там, където бях, чувах доста добре. Вярно, е, че на известни места има един шепот, едно шепнене, но това шепнене беше доста уловимо.

Завършвайки преди всичко с поздравление към автора, а също така и към режисьора г. Масалитинов, и без да искам да влизам в подробен анализ на пиесата – това може да направя на друго място – ще кажа, че самата пиеса и постановката ѝ е действително един успех, в който Народният театър бележи. И аз поне лично не мога да го премълча и затуй приятно ми е да го изкажа тук в този конферанс.

ДИРЕКТОР К. САГАЕВ: Г-н Томов повдигна въпроса, дали сме искрени с тия конференции. Много естествено, че сме искрени. Миналата година на всяка конференция управлението се е мъчило да убеди събиращите се, общащите театъра хора и съратниците на театъра, че най-искрено се желае тяхното съдействие. Ние желаем да чуем и доброто и лошото от всеки един от вас, за да имаме възможност да отговорим или да се коригираме, там където сме на погрешен път, а на тия, които идват с такова схващане, че не е добре изпълнено нещо, да поясним и причините за това. Така ние помагаме и на обществото, защото критиката, която ще излезе извън, ще бъде по-добре осведомена. Толкова по този въпрос.

Сега по въпроса за постановката на пиесата. Аз искам да обърна вниманието на всички, че тук авторът ни дава три типа жени и три типа мъже. Вие имате една Боряна, един активен тип към доброто;

имате жената на Андрея, една пасивна жена и най-сетне снахата Вида, една жена също така активна, но вече в отрицателен смисъл.

Същото е и по отношение на мъжките типове. Вие имате един Андрея, който пие, но не се влияе; после имате един увълчен младеж, комуто се иска нещо друго и след това старият брат Рали, който мисли само за парите.

Всички казахте, че виждате един лъч на светлина върху сцената. Аз разбирам това и в абсолютна смисъл – че това обема и литературната страна на пиесата. Така, че моята мисъл е: ако добре се схващат тиховете в пиесата, тогава, вярвам, че и правилно ще се критикува играта на артистите. Най-сетне, ту има и художници, които ще кажат дали сме успели да дадем и характера на нашето село, на нашия бит.

РЕЖИСЬОР Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Аз ще отговоря донякъде на г.Захариев. Вие, г.Захариев, говорите за образа на Рали. Ако Вие си спомняте добре самия текст на пиесата, Вие ще знаете, че ъ автора Рали е даден само с неговата идея ~~фикс~~ за парите и, че в неговия характер няма други бои. Вземете, напр., Павел. У него има обич към Боряна. Вземете и Андрея: у него има партизански интерес. А у Рали няма нищо друго. Той е обхванат само от една страст – парите. Рали без друго е наследил от своя баща тази страст и ако той би вземал тия пари, той не би ги скрил в земята, както е направил неговия баща Златил, а би постъпил като един Лопакхин, който отсича вишневата градина, ще отиде в града и от него може би ще излезе български милионер. Вероятно има у него такъв размах, но друг материал за характеристиката на Рали няма в пиесата. Авторът ни го е дал така и, разбира се, аз не му правя упрек с това, което казвам, защото и на мене такъв се представлява Рали. Рали няма нито семеен живот, нито никакви други ~~сенки~~ в характера си. Само така получава той своята фигура. Наистина несимпатична е тая фигура, това е вярно. У Андрея и у Павла има и други мили черти, а у Рали няма такива. Затова и авторът беше загрижен – аз трябва да открива

тук нашата тайна, про домо суа. Действително, Рали много вика. Е добре, но и самата негова страст към парите и тя е интересна. Това жадуване за тия пари и то е интересно. Това иска да каже авторът. Не знам разбран ли съм добре.

ОБАЖДАТ СЕ: Да.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Влиянието на жена му не играе ли роля върху него?

РЕЖИСЬОР Н. О. МАСАЛИТИНОВ: Без друго. Ако той **би** имал друга жена, ако би имал жена като Боряна или Елица, напр., които ако биха видяли неговата страст, биха го отклонили и той би бил друг, но неговата жена е егоистка и мисли само за своето семейство и тя го подтиква нататък. В това семейство няма мир и спокойствие, както е в другото семейство, напр., у Вълчановци. Това е едно съгласно семейство: баща патриарх, баща, пред когото всички се подчиняват, един селянин аристократ. Вълчан е друг. Страстта и престъплението у семейството на Ралия, отговарят на едни нормални отношения между членовете на семейството у Вълчана. Така мисля аз. И това е интересно у автора.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Има думата г. Георги Караиванов.

Г. КАРАИВАНОВ: Обясненията на г. Масалитинова и тия думи, които каза г. Сагаев, за да очертае женските и мъжките типове в пиесата, изкушават и мене – нека ми прости г. Йовков, – да засегна нравствената страна на пиесата, относно малките типове. За мене, както аз схващам пиесата, и мисълта на автора, проведена в тия трима братя, е следната. Рали е олицетворение на злото, а Павел и Андрей – на доброто. По начало това е великолепно и там аз търсих и очаквах конфликта. Какво става впоследствие? Тия пари, чрез които се провежда именно олицетворението на злото от Рали, който чрез пари е готов и иска да постигне своята лична цел, са в състояние да го накарат да извърши престъпление. Там аз видях конфликта между лошия брат, олицетворение на злото и двамата добри братя

Какво става впоследствие? От тая алчност към пари се заразяват и Павел и Андрея. Явява се четвъртото лице, което ще развърже този нравствен възел. Това е бащата Златил. Така се стичат обстоятелствата, че идва момент, когато той трябва да изкупи своето престъпление и да постигне нравствено удовлетворение. Затова той взема парите и ги раздава на своите синове, за да изкупи своят грях към баща си. И питам аз: бяха ли нравствено удовлетворени зрителите? Аз казвам, че не бяха удовлетворени, защото това зло, олицетворено в лицето на Рали, го видяхме проведено и в другите двама братя. Когато бащата очисти себе си нравствено, ние не се почувствувахме нравствено задоволени, защото видяхме, че тия двама млади хора – по чия вина, не зная – носящи доброто в ръце, не можаха чрез работа да постигнат онова, което в миниатура им беше дадено, а именно този малък пай от придобито злато. Така, че, струва ми се, че е изпуснат този хубав конфликт да се очертае резко границата между доброто и злото.

И. ЙОВКОВ: То е друга драма вече, то е друг сюжет за друга драма, която ще се напише утре от други.

РЕЖИСЬОР Н. О. МАСАЛИТИНОВ: И предвид дори не е имал авторът тази теза, – която Вие изказахте.

И. ЙОВКОВ: То е сюжет за друг автор,. Ето, затова аз казах, че не трябва да се говори тук по тия въпроси, защото много далеч ще отидем. Тия конференции имат само тази задача: след генералната репетиция да се говори само за постановката, а за другото, вие имате толкова много списания и вестници, толкова много приятели и кафенета, където всички тия работи ще ми кажете. Аз не съм дошъл тук да бъда съден и да давам отговор.

Г. КАРАИВАНОВ: Това не е присъда.

И. ЙОВКОВ: Ама не е предмета на нашите конференции тоя, защото много далеч бихме отишли. Затуй аз и досега не съм идвал на тия конференции, защото не са ми били ясни. Но доколкото разбирам – и така става по света –

на тия конференции трябва да се говори само за постановката на пиесата, която е видена на генералната репетиция. Та тук касационен съд ли е, или какво е? Ще бъдат съдени ли аз тук или що?

Г.КАРАИВАНОВ: Моля, никой няма такова намерение.

Й.ЙОВКОВ: Всичките ми уважения към Вас, г.Караиванов, но мисля, че така много време ще изгубим. Не че не мога да Ви отговоря, но като миждам Вие с каква страст започвате да говорите, запалвате такава страст и у мене. Защо ще водим тая борба?

Г.КАРАИВАНОВ: Аз нямам тази нескромност да водя борба и да чета присъди.

Й.ЙОВКОВ: Ама че Вие говорите за борба между доброто и злото. Вие невярно сте схванали някои неща, които аз не обяснявам и които са неща за друг сюжет.

ПРЕДС. ИВ.Д.ИВАНОВ: Грешно е схваното.

ДИРЕКТОР К.САГАЕВ: Ако има някой вина тук, аз ще я поема.

Г-н Караиванов взема като предпоставка за своето говорене, пояснението, което аз дадох. И аз разбрах какво искаше той да каже. Няма защо г.Йовков да се счита засегнат. Може би г.Караиванов се дразни от липсата на една реплика. Като Рали поиска прошка от баща си, така и Андрей, който е крал по мъничко, защо и той не поиска прошка. Той е олицетворение на доброто, който съчувствува на двамата любящи се и който съдействува те да се оженят. Защо да остане в сянка, че той е крал баща си, макар и на дребно, без и той да поиска прошка. Това искаше може би да каже г.Караиванов, а това съвсем не може да засегне автора. Знае се, че във всички театри може да се правят известни копия и на най-великите писатели. Затова аз моля автора да не се обижда, защото това не го засяга и не се уронва престижа на художественото му произведение, ако се подчертае това или онова, или се изкаже пожелание да се махне това или онова. Идеята на Караиванов, както аз я разбирам, е, че той

се дразни от туй малко престъпление и на Андрея. Защо да не се изясни и то; защо в края и той да не каже: "Татко! Прости ми. Аз си взимах без твое позволение толкова и толкова и сега трябва да ми се даде по-малко". Да има едно очистение накрая и победа на доброто. А авторът не може да знае как ще се тълкува неговото произведение и не бива да се сърди, защото накрая ще си даде и той обясненията. Разбира се, изказването на едно мнение от някого не значи, че и авторът трябва да се съгласи с него. Той си има едно разбиране за типа, съобразно с пиесата и ще разбира този тип с неговите съвършенства и неговите недостатъци. И друг е въпросът пък, актьорът какво е направил от типа и дали не може да се тушира нещо, за да излезе образът по-хубав. Така че, аз не намирам вина в туй, че Караиванов си е позволил да изкаже такова мнение. Най-сетне, ние сме тук и ние ще му отговорим, ако самият автор не желае да вземе думата. Ние ще защитим автора.

Г.КАРАИВАНОВ: Това не е атака спрямо автора.

ДИРЕКТОР К.САГАЕВ: Именно, и аз исках да туря край, да се не счита, че тук се атакува някой или че с пристрастие се говори срещу автора.

ПРЕДС. ИВ.Д.ИВАНОВ: Г-н Йовков се обижда само от туй, дето се отклонихте от решението, което вземахме: да се говори само върху постановката на пиесата, а не и върху самата пиеса от литературно гледище.

Г.КАРАИВАНОВ: Г-н Председателю! Аз не исках да се отклонявам от нашето решение, но понеже то се наруши от преждеговорившите, затова го направих и аз. Чувствах необходимостта да кажа и аз нещо върху типовете, тъй както са дадени в пиесата от автора.

В края на краищата аз исках да дам заключението, че най-сполучения тип - като дело на писателя и на режисьора - това е Рали. По-нататък ще спра да говоря, защото най-искреното ми желание се схвана съвсем другояче.

Ще кажа сега нещо за постановката и кое трябва да се корегира, защото нашата цел е такава. Въпросът не е до компетентност и специалност, както каза г.Томов, а е въпросът дали всички имаме тая способност да улегнат у нас впечатленията дори след един спектакъл, а не след четири.

Относно темпото на пиесата, думата ми взе г.Томов, но и аз ще кажа, вярно е, че когато Рали се връща при жена си и почват обяснения, темпото е малко разложено. То трябва да се подсили и това ще бъде от интерес за самата постановка.

Един друг момент. Когато Златил след разговора си с Боряна излиза през дясната вратичка на градината, зад слънчогледите, аз очаквах, че той няма да се върне, но понеже настъпи у него една психологическа борба и след грубото нахвърляне на Боряна срещу него, след две-три крачки, които той прави, за да отиде в двора, става едно превръщане у него и той се връща прероден – става една борба на-кратко – и започва да ѝ говори. Според мене, хубаво е тук ние да видим тия работи, да ни се дадат пред нас, за да си обясним този обрат, който става у Златила. Не знам дали съм прав, но това е моето скромно мнение.

РЕЖИСЬОР Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Да, право е това.

Г.КАРАИВАНОВ: Направи ми впечатление още и държанието на Андрея спрямо Боряна. У мене остана впечатление, че той е повече влюбен в нея, отколкото самия Павел.

РЕЖИСЬОР Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Да, той е възхитен от нея.

Г.КАРАИВАНОВ: Разбирам, но тая възхита е малко по-друга. Мене ми се струваше, че ако може, той даже я би попипнал, не би ѝ простил. /Веселост/

РЕЖИСЬОР Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Моля, той никъде не пипа.

Г.КАРАИВАНОВ: Така мисля аз.

ПРЕДС. ИВ.Д.ИВАНОВ: Радост проявява.

РЕЖИСЬОР Н. О. МАСАЛИТИНОВ: Той е почувствувал добрата душа.

Г. КАРАИВАНОВ: Тая наситеност, това богатство в бита, което е дал авторът, дава възможност и на артистите да се възползват от него и да развият хубава игра. Г-жа Недева при мимическите сцени, при липсата на реплики и текст, с тия мимики, с тия недомлъвки, запълни по един най-блестящ начин паузите. Иначе би стояла бездушна, като... дърво - не мога да намеря по мека дума в момента. Но тя с таланта си и с шлифовката на режисьора запълни тия сцени и постигна много повече, отколкото ако ѝ бяха дадени реплики.

Г-жа Зорка Йорданова, въпреки очакванията, че няма да изнесе тази роля - въвн се говореше за това - опроверга това и, за щастие, изнесе ролята блестящо, като на няколко места внесе една лъчезарност, която можа да осигури успех на пиесата. На нея и на режисьора, авторът и ние ще трябва да им благодарим.

Много е хубава групата Балабанов и Хранов. Всяват една епизодичност, опресняват сцената и дават възприятия, които и за най-строгия зрител биха били добре дошли.

Може би е желателно малко повече пакост да има в цялата работа, проведен чрез езика и репликите на самите артисти. Може би тия шепнения в този случай ще бъдат малко загладени, няма да се чувствуват, ако срещу тях се поставяше повишен патос, което би било уместно и желано.

Относно костюмите, мога да кажа, че са великолепно подбрани, с изключение - пак това е мое скромно мнение и не смея да го кажа, за да не би сега пък г. художникът да се почувствува засегнат - костюма на Андрея. Когато четох пиесата, за мене той беше един много симпатичен тип. Обаче в тия дрехи, в това палто той ми се видя съвсем друг. Вярно, е че с този костюм той може да се гражданее - и аз търсеха да намеря тук оправданието на костюма. Има ги такива, които са с граждански дрехи и с каскет,

който ту тикат на челото, ту на тила, на всичко това би могло да бъде по-стегнато, защото тоя бъдещ кмет, аспира за кметско място, ще застане начело на управлението! Но това, разбира се, е пак мое скромно мнение и аз не го налагам.

Едно нещо друго, от което спечели пиесата, това е едно допълнение, което в оригинала го нямаше, а тук го забелязах. Това нещо го е забелязал и сам Йовков, та затова го е вмъкнал сега: неоправданото късно идване на Алфатарския цар. Тук са вмъкнати две реплики и положението е спасено. Пита се: защо чак сега идва царят? И се отговаря: той е сметнал, че въпросът се отнася по друг Павел от друго село и затова е отишъл другаде, та е закъснял.

Й. ЙОВКОВ: Вие смятате, че сега са вмъкнати тия реплики?

Г. КАРАИВАНОВ: Да

Й. ЙОВКОВ: Не, има ги и в оригинала.

РЕЖИСЬОР Н. О. МАСАЛИТИНОВ: Имаше ги и по-рано.

Г. КАРАИВАНОВ: С това аз свършвам и се извинявам пред г. Йовков, ако мисли, че съм изказал нещо, с което да го засегна.

Й. ЙОВКОВ: Моля, няма нужда от това.

Г. КАРАИВАНОВ: Ако Вие, г. Йовков, знаехте, че в миналото е имало изказване на много повече грубости и цинизми, нямаше да правите въпрос.

Й. ЙОВКОВ: Аз не отбягвам от критиката и най-строга да бъде тя - такива съм виждал - но мисля, че не му е мястото тук за това.

Г. КАРАИВАНОВ: Режисьорът можеше да се засегне, а не Вие.

Й. ЙОВКОВ: Това не е предмет на нашите конференции. Ако и за това се започне да се говори в конференциите, това е дълга и широка работа!

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Има думата г. д-р Димитър Гаврийски.

Д-Р Д. ГАВРИЙСКИ: Г-да! Не съм чел пиесата и ням право да говоря за нея, за автора й, не мога да говоря също

така и за това, как е постъпил режисьорът, защото това би значило, че трябва да знам повече от него; нито пък мога да говоря, как играят артистите, защото това би значило да знам да играя по-хубаво от тях.

Ще кажа само моите впечатления за виденото. Закъснях за първото действие, заварих, когато Боряна беше на сцената. От начало до край следях пиесата с най-голямо внимание. Това е голям актив на тая пиеса, че тя приковава вниманието на зрителя. Никой не бил дочул нещо от шепненето! Това зависи от това, кой къде стои и какво настроение има. Аз, напр., чух всичко, изживях всичко и се радвам, че гледах тази пиеса. Накрая аз казах на моя съсед: бих желал тази пиеса да се представи във всяко българско село, за да се види какви хора има и как може онова зло, което е в душата на българския селянин, така майсторски изразено тук, тази жажда към парите, към имането, към имота, парите тук са по-скоро една алегория - под благодатното въздействие на едно човешко същество, благородно, чисто, хубаво, носящо радост, как може тая страст, вродена в душата на човека, да се посмекчи, дори понякога да се въздействува много силно върху нея.

Върху подробности да се спирам тук не е място. Много хубаво щеше да бъде, ако директорът на театъра или министърът на народната просвета беше се замислил малко повече върху съдбата на нашия театър. Аз не знам в света театъра и то държавен, където да няма драматург. Ето, идем тук за тези разисквания, а ако имахме преди това драматург да ни каже какъв дух е вмъкнал, работата щеше да бъде свършено друга. И аз мисля, че ако има някои недостатъци, те се дължат преди всичко на невъзможността да се даде единство, поради липсата на драматург. Но това е административно и г.директорът на театъра да му мисли. Той трябва да настоява, да иска такъв човек и, ако няма такъв в България, да търси другаде по света.

Играта се развиваше съвършено добре, моите впечатления са много хубави. Искам само едно, което през време на действието ми обърна внимание, да го кажа и на вас, прав ли съм или крив, не знам, но такава е моето впечатление. Вие виждате селска къща, виждате селяни. В която селска къща и да влезете, когато видите един дядо и двама-трима синове и дъщери и снахи, там непременно ще има деца. Тук такива аз не видях. Тия хора са бездетни. Чудех се аз: да не би да са прокълнати поради това, че старият е откраднал парите на баща си. Но никъде не става дума за това нещо.

РЕЖИСЬОР Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Става дума.

ДИРЕКТОР К.САГАЕВ: Рали има две дъщери женени.

Й.ЙОВКОВ: Моля, г.Гаврийски. На две места става дума за това. В първото действие Елица казва, че няма деца. Вида казва: "Вие поне нямате деца, а ние имаме две дъщери женени и един син на служба". Елица по-нататък като се окайва, втори път казва "Барем да бяха поне живи децата ми".

РЕЖИСЬОР Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Децата на Елица са умрели.

Д-Р Д.ГАВРИЙСКИ: Както и да е, хубавичко щеше да бъде, ако имаха деца. Умирали са - ако са умирали, авторът ще ги съживи, ако не авторът, режисьорът може да тури деца.

РЕЖИСЬОР Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Тогава трябва да увеличим трупата с малолетни хора.

Д-Р Д.ГАВРИЙСКИ: Да, защото селското семейство е с много деца. Вероятно по технически причини е изоставено това.

Второ. Питам се аз: къде е центърът на пиесата? Това е повече въпрос за режисьора, отколкото за автора, защото той тук няма място и няма защо да приказваме за него. Къде е центърът на пиесата? Тук се говори за добро, за зло, но това са обобщения, които нямат абсолютно никакво място, когато говорим за пиесата "Боряна". Авторът нарича пиесата си "Боряна" - ето ви центърът. Защо ще ми говорите за

тоя старик, за парите му, за Рали и да изместват същината на пиесата. Ще кажете, че тя не играе много и затуй не е център. Нищо от това. Юлий Цезар само един път излиза на сцената и пак драмата на Шекспир се казва "Юлий Цезар". Не знам каква е идеята на Йовков, но аз ще кажа следното: при това положение, на което се намира това семейство, в тая мъка, която изпитват и бащата и синовете, и всички, иде една лъчезарна звезда, едно чисто хубаво човешко същество и аз мисля, че само жена може да бъде това същество — иде Боряна и внася красота и хубост в това семейство и успява да измени положението. Всяко художествено произведение, г-да, ви дава една човешка съдба и нищо друго. Ето ви тук съдбата на този човек, страдал, мъчил се, който се повлиява от едно хубаво човешко същество. И най-последно на края какво виждате? Аз съм удовлетворен свършено в моето нравствено чувство. Някои казват не било достатъчно мотивирано. Не знам, на тях може да се е сторило така, но аз излизам от тази пиеса и си казвам: колко е хубаво, че дойде това момиче. Още с влизането си то подежда на всички. Спомнете си Фрина, не Славейковата, а същинската, всички заглъхваха, когато красотата излезе на сцената. Аз виждам това нещо тук. Това селско дете дойде да повлияе на тези лоши хора, станали лоши. Иде г. Йовков тук да ви каже, че ако имаше повече такива хора, като Боряна, нямаше да бъдат толкова лоши хората. Аз такова заключение си извадих. А колко е хубава сцената, когато дойде Вълчан, Боряниният баща, със своя бит. Не обичам битовото изкуство, но обичам истинското изкуство и такова е то тук. Иде този човек, който въплъщава положителния българин. Някои няма да го харесат, защото е бил чорбаджия, но ето такива чорбаджии сме имали в турско време, хора, които смукват в себе си същината на своя народ. Това е истински българин с всичките свои хубави страни. И играта беше свършено хубава.

Додоха ни много хубаво този човек. Иде той със своите синове и снахи и изведнаж изпъкват на сцената двете страни: единият паднал, затънал в мъка, а другият свършено спокоен, нищо не тежи на неговата съвест и това, разбира се, внася още по-голямо успокоение.

Още един малък въпрос към г.Режисьора. Доколкото познавам нашето село и нашите селяни, при тия случаи на приставане, когато едно селско момиче пристава, то не носи със себе си почти никакви дрехи, а аз видях, че Боряна излезе с две фусты, два пъти се преоблича.

Й.ЙОВКОВ: Предполага се, че е ~~взела~~ една бохча.

ИВ.КИРИЛОВ: И тъй става фактически: всяка мома носи по една бохча.

Й.ЙОВКОВ: Има приставания, които се вършат инцидентно и когато се разполага с малко време, но все пак намират време, за да си вземат нещо от дрехите.

Д-Р Д.ГАВРИЙСКИ: Искан да кажа дето се явява Боряна два пъти в различни дрехи, но и самите актьори обичат да се обличат в разни дрехи. Но Боряна можеше да се даде като една идеална пристанушка, такава, без да е взела нищо и да се яви свършено простишко облечена.

РЕЖИСЬОР: Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Тая вина вземам на себе си. Аз убедих автора да допусне тая премяна.

ДИРЕКТОР К.САГАЕВ: Авторът е разрешил въпроса. И старика Златил казва: "Защо така си облечена в делничен ден". Боряна във второто действие се явява със същото облекло и затова той ѝ прави бележка - значи, той знае, че тя има още някоя дреха, която си е донесла.

Й. ЙОВКОВ: Тя иде в праздник.

Д-Р Д.ГАВРИЙСКИ: Този въпрос го задава старикът съвсем от друго гледище, че е делник и не трябва да се облича така.

ДИРЕКТОР К.САГАЕВ: Но тя му отговаря: "Аз така си ходя, аз съм чорбаджийска дъщеря".

РЕЖИСЬОР Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Но в третото действие тя казва, че е мела двора, прала и вършила други къщи работи.

Д-Р Д. ГАВРИЙСКИ: Като остана Боряна и започна да шета в къщи, яви се и другата благодат, която повлия на тези хора. По-рано те виждаха в нея една мома хубавица, безделна, а сега видяха една работна мома и аз мисля, че това повлия твърде много на стареца, за да спечели нейното доверие. Съвършено хубаво е онова място, където тя се беше облегнала на стобора, когато той криеше парите си и когато той я пита какво прави там, а тя му казва: "Пазя". Тогава той я разбра и от тогава нататък тя му е много мила и му е близка.

Разбира се, за подробности не бива и да се говори. Накрая аз бих изказал едно желание: дано тая пиеса не я сполети съдбата на другите български пиеси: Нека да се погрижи управлението на театъра да я поставя на по-сполучливи дни и да се работи върху нея, защото и след тази генерална репетиция има още много да се работи. Аз бих желал да я гледам и седми, и осми, и десети път и вярвам, че и актьорите и всички ще видят много неща. Самите наши актьори изповядват, че при генералната репетиция ~~те~~ съвсем не са това, което ще бъдат на седмото и осмо представления. Дай боже да се дава много пъти тази пиеса, да я види целия софийски свят, да може да се пръсне и из България. Колко хубаво ще бъде да се дава тя във всяко село, за да се види какви са лошите хора и какви са добрите и как едно момиче може да повлияе и да ни даде това, което ни дава всяко изкуство - истинска радост. Това са моите впечатления.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Има думата г. Иван Грозев

ИВ. ГРОЗЕВ: Аз ще бъда кратък. Бих искал да засегна въпроса за тези конференции, които биха могли да бъдат за нас от голяма полза, но това ще го направя друг път. Сега ще пожелаю само на българина по-голяма толерантност, готовност да чуе чуждото мнение: мъдро да послуша, умно да прецениш и разумно да постъпиш. Това аз ще пожелаю на всекиго едного от нас, защото ние всички сме кибритлии, нека си послужи с този турцизъм. Това не е хубаво. ~~Ние не~~

Ние не сме съвършенства и както скулпторът трябва постоянно да търка мрамора, за да изглажда неравните части, за да изкара хубава статуя, така трябва и ние постоянно да търкаме нашия характер, за да станем съвършенства.

Сега друго. Аз бих обърнал внимание на друго нещо, но и за него трябва да имаме друго време – досежно езика. Аз поговорих преди малко с нашия добър артист г. Тачо Танев, преди започването на конференцията по този въпрос. Във Франция, в Париж, ще чуете красива френска реч. Там е цялото изкуство: да се говори. Идете в един френски театър и ще видите какво нещо е човешката реч – цяла музика. Има своите нюанси, своите багри. И тази ценна мисъл, която г. Тачо Танев изказа, нека ми позволи аз да я кажа тук: да се предава от сцената на българския театър български цветист говор в неговите наречия: македонското наречие с неговото благозвучие, шопското наречие, на което може да се напишат много хубави комедии, родопските наречия, източните наречия. Всички тези наречия с техните нюанси, артистите трябва да ги познават. Един автор може да напише цяла една пиеса и на един говор само или да извади различни типове, които говорят на различни говори от различните краища на България. Нашият Вазов постоянно си говореше на "жа ида" вместо "ще ида".

Д-Р Д. ГАВРИЙСКИ: Кой измисли това нещо! Нищо подобно няма.

Тук има двама свидетели, които може да кажат, че не е така.

ИВ. ГРОЗЕВ: Моля да не бъде прекъсван. Ако не е удобно някому това, което говоря, нека вземе думата и да ме опровергае, – Та, казвам, върху говора ще трябва да се разисква повече.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Ама на специално събрание.

ИВ. ГРОЗЕВ: Да, в друга конференция. – Сега досежно играта на артистите в тази пиеса. Не може да не се засегне и самата пиеса по същество, когато трябва да се очер-

тае един характер и да се види как този характер е व्यплотен. Така че, тук не може да имаме туй ограничение, което се налага. Ние все пак трябва да бъдем свободни когато искаме да осветим един характер и да видим как е изнесен той на сцената. Туй, което говориха преждеговорившите, беше на мястото си и много хубаво беше казано. Сега на едно нещо аз бих обърнал внимание: старецът, който е живял с тези пари толкова години, който е извършил престъпление за тях, и неговата съдба зависи от тия пари, е поставил в размирие целия си дом. Той се е срастнал с тия пари, те са част от него и не само при тоя случай, но изобщо. В българския селянин има такава психика: земята е част от неговата снага; да му вземеш една част от нивата, то значи да му отрежеш един къс месо от тялото. Така също е и тук. Много леко видях аз на сцената, че той се разделя от своите пари. Според мене, трябва да има една вътрешна борба, преди да предаде той торбата си с парите. Тъй че тук трябва да има една вътрешна голяма борба. Той трябва да ги притиска, да не иска да се разделя от тях и подир туй да му хрумне нещо, да си измени лицето - аз не видях тази борба.

РЕЖИСЬОР Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Тази борба беше по-рано, когато узна, че Павли, неговият любим син, и той злоумишлява против него, когато той разбра, че неговият живот е заплашен, че престъпление ще се извърши, че той ще бъде може би убит, тогава той реши този въпрос. В третото действие той решава този въпрос, а не в края.

ИВ. ГРОЗЕВ: Изобщо, тази роля беше много добре изнесена от г.Тенев, който умее да се превъплощава при всяка една пиеса. Друго няма какво да кажа.

ТАЧО ТАНЕВ: Аз нямах намерение да вземам думата в тази конференция, но понеже г.Грозев спомена моето име във връзка с въпроса за говора на артистите, и аз ще кажа няколко думи. Ние много набързо разменихме

с него мисли върху нашия български сценичен език или, по-право, върху говоримия език на сцената. Аз споменах една моя отдавнашна мисъл, че досега ние, българските актьори, още не сме се загрижили да търсим мелодията на нашия говорим език. Онзи език, който сега ние говорим на сцената, се създаде така случайно или по инерция. Нашите артисти, които свършваха във Франция, говореха с французки нюанси на сцената; други, които учеха в немско, говореха с немски нюанси; трети, които свършиха в Русия, говореха с руски нюанси на сцената. И до ден днешен, ако се вслушате в говора на нашите артисти, ще забележите, че свършилият в немско актьор има някакви немски нюанси в сценичния си говор; актьорът учил в Русия - руски, актьорът учил във Франция - французки. Аз смятам, че нашият език е богат с тонове, че нашият език има много музикални тонове, но ние не го знаем. Този литературен език, на който се пише, не дава материал за изучаване в тонално отношение нашия език. Но г. Йовковата пиеса, за нея се говори сега, аз намирам, че има богат материал в туй отношение. Ние имаме и други пиеси вече написани, в туй отношение. Ние, актьорите, би трябвало да слезем някъде в село или да се заловим с нашите народни умотворения и да търсим мелодията на нашия език. Тази литературна мелодия, ако мога да я нарека така, с която се говори обикновено у нас, не представлява по моему българския език.

Днес, под силното впечатление от генералната репетиция на тази наша битова пиеса - по моему тя е чисто битова пиеса, така смятам аз - като си отидох в къщи, разгърнаха веднага книгата на Станиславски "Моя живот в изкуството" на оная глава, в която Станиславски предава - знаете, Станиславски е създател на Московския художествен театър - спомените си, как е поставил една битова пиеса. Искан да видя това в книгата на Станиславски и да го сравня с онуй, което ние вършим, когато поставяме на сцената една битова

пиеса. Прочетох именно онази глава от книгата му, в която той разказва как са работили при поставянето на пиесата на Толостой "Силата на мрака". Разбира се, в Русия може да си позволят това хора, като Станиславски, Немирович-Данченко и техният колега, нашият уважаем главен режисьор г. Масалитинов. Смятам за нужно да приведат този пример, за да ви подчертая колко голямо е търсенето, когато ще трябва да се извади на сцената и художествено да се очертае един национален бит. Станиславски, когато е трябвало да постави "Силата на мрака", задига целия състав, който взема участие в пиесата и отива някъде на границата, в Тулска губерния и остават в едно село, там където Толостой е имал пред вид, че е ставало това събитие, описано в "Силата на мрака". Остават там две недели и репетират пиесата там. Събират селяни и между тях търсят горе-доле подходящи типове, такива каквито има в пиесата. Те намерили, напр., една старуха в селото - ролята на Анисия - довеждат я на репетицията и на следващата репетиция я карат да повтори това, което е запомнила от актрисата. Оказва се, че тая бабичка е била една талантлива жена, която запомнила какво е казала артистката и като я накарали да го повтори, тя възпроизвела ролята. Така те намерили битовата линия, както се изразява Станиславски, и външна и вътрешна, която да видят артистите и да я възпроизведат на сцената. Този пример може да посочи колко е тежка задачата на режисьора и на актьора, особено когато се касае да се постави една битова пиеса на сцената. Аз искам само да кажа моето лично впечатление като актьор. Аз не съм в София от 5-6 години и рядко виждам Народния театър. Сега, това което видях, извлякох великолепни впечатления, с една грешка само, без да критикувам, която е направена, според мене, а именно, че ние, седейки в София, малко изучавайки нашия бит и външен и вътрешен, както казва Станиславски; малко познавайки нашия говор в тонално

отношение, не помагаме на автора в такива случаи. Макар авторът да ни дава канавата, обаче ние мъчно постигаме нещо в това отношение, защото малко познаваме нашия бит. Смятам, че в това отношение управата на Народния театър има защо да се позамисли и има да направи нещо. Нека, когато ще се поставя за в бъдеще такава пиеса, да се отиде дори в Алфатар, макар и за пет дни или да се отиде някъде другаде.

ДИРЕКОР К. САГАЕВ: В Румъния е.

ТАЧО ТАНЕВ: Аз знам, веднага ще ми се каже: средства, условия, време и пр. Но, ако търсим художествените ценности да възпроизведем на сцената, ние трябва да правим всичко възможно, за да създаваме художествено произведение на сцената, какъвто е настоящия случай.

В своята режисьорска дейност през последните години аз имах случай да поставя български пиеси. Смятам, че в това отношение нашите автори биха могли доста много да направят, само ако им се даде малко възможност, ако малко се подтикнат, може да се постигне доста много. Крайно време е вече да се предприема и да се върши в тази посока.

Г-н Гаврийски преди малко пожела тази пиеса да се играе в много български градове и села. Аз искам да съобщя тази радостна новина, че почти всички провинциални театри вземат "Боряна" за откриване на своите сезони, с изключение на един. Русенския, Бургаския театри я вземат, вероятно и Варненския ще я вземе, и пътуващият читалищен театър ще я вземе. Ето, тия театри ще я разнесат по градове и по села, защото тя заслужава това и аз не се съмнявам, че и в провинцията ще има добро постижение с тая пиеса, защото и в провинцията се работи в туй отношение не малко, а доста много. Но аз искам да обърна вниманието на почитаемите дами и господа да помислят в своята работа малко нещо и за театъра в провинцията. Ще ви кажа, че в провинцията се работи твърде много за театъра. Ще ви кажа набързо някои статистически данни. В провинцията се играят хиляди представления. От тези хиляди представления

една трета може би или най-малко една четвърт с български пиеси. Българските пиеси имат грамаден успех в провинцията. Аз имах сам случай в продължение на 5 години да поставя около 12 български пиеси, от които няма българска пиеса, която да не е имала успех. През последния сезон "Свекърва" на Страшимиров, която всички я смятахме остаряла, минала времето си или нещо подобно, не можете да си представите какъв грамаден успех има. Не дори грамаден, а нещо повече от грамаден успех. Но българските пиеси, за да имат такъв успех в провинцията, това се дължи пак изключително на сцената, на онова, което дава сцената. Има случаи, когато български пиеси са пропадали, затова защото те не са били добре разработени, тогава когато те не са били дадени добре на сцената в каквото и да било отношение.

Ползвам се от случая да направя един апел към господата, помислете малко за театъра в провинцията. Вие, които имате възможност в литературни, партийни и ежедневни вестници и списания да пишете, обърнете внимание в това отношение на нашето просветно министерство да си изработи мироглед, да си изработи политика към провинциалните театри. Крайно време е да се престане да се гледа на театъра в провинцията като на театро. Грамадна работа се върши там: стотици хиляди българи минават годишно през салоните на провинциалните театри. Пловдивският театър напр., годишно се посещава от 90 до 100 хиляди души. Там се играят 250 представления през сезона. Същото нещо става и в Русе, същото нещо става и във Варна и ще става сега в още по-голям мащаб. В Бургас става същото, без да говоря за пътуващите театри. Нашият народ обича театъра и дава пари. Тези, които посещават театъра в провинцията, не са богати, те са бедни, но плащат.

ПРЕДС. ИВ. Д. ИВАНОВ: Моля, г. Тачо Танев. Вие се отвляхохте.

ТАЧО ТАНЕВ: Наистина, аз се увлякох и моля да ме простите, но свършвам. Искам да направя просто един малък апел към господата да мислят повече и за провинциалния театър. Грижи към българската пиеса могат да се полагат не само от софийската сцена, но такива грижи могат да се полагат и от провинциалния театър и затова трябва да се мисли повече за него. И бъдете уверени, че само тогава, когато от българския театър се развие театър и в провинцията, ще излезе нашия национален гений. Само с ограничения в София, само с работа в София, само с грижи за Софийския народен театър, ние няма да създадем български национален театър. Ние ще го създадем тогава, когато и във Варна, и в Пловдив, и в Русе, и в Бургас /плюс тях още една-две здрави, хубави, стегнати трупи/ се създават хубави театри. Тогава ще цъфти и българската драма, тогава ще се създаде и български национален театър.

ДИРЕКТОР К. САГАЕВ: Г-да! Аз ще отговоря на г. Тачо Танев, който повдига въпроса за провинциалните театри. Той значе, че провинциалните театри ще станат клонове на софийския, въпросът е назрял, в това отношение се работи и такива конферанси ще се установят и в провинцията.

Ние се увлякохме по един страничен въпрос, а за пиесата и за нейната постановка може да се говори повече. Аз ще моля да се изкаже и г. Камбуров, за да се изчерпи всичко по "Боряна".

СВЕТ. КАМБУРОВ-ФУРЕН: За да се приключи отчасти въпроса за сценическия шепот, един въпрос, който не получи своето разрешение в дебатите, ще кажа и аз няколко мисли. Много основателно е да се иска от артистите и най-слабия звук да бъде чул в последния ъгъл на театъра. Това е условие сине кванон за сцената и за публиката. Ако се случва често пъти някои диалози или монолози в шепот да минават нечути, то не е поради липсата само на техническо умение у артиста, а то е поради липсата на вътрешна дикция, на чисто психологическа дикция, на тъй наречената експресия.

В един шепот може да се внесе толкова гъстота и толкова напрежение, че той да бъде по-силен от всякакъв крясък. Това е едно от най-големите постижения на великите артисти. И смятам, че тъкмо това бе недоизказано в спора за шепота на сцената. Ако нашите артисти умееха експресивно да шепнат, всякога щяха да се чуват от всички. С това приключвам по този въпрос.

Сега минавам сине ира етъ студио към постановката на пиесата, като разбирам вътрешна и външна постановка. Ще се спра на вътрешната, като по-важна и по-съществена.

Преди всичко архитектуриката на едно произведение, в неговата трактурата при писането, също тъй отразена и на сцената, се обуславя без друго от темпото на пиесата, от темпото, с което го е написал авторът и от темпото, което режисьорът е съобщил на продукцията. В това отношение аз смятам, че епическият дар на безспорен талант в автора се е отразил също и в едно медлено темпо в режисурата. Това до известна степен убива живота на пиесата, макар, нека да призная веднага, че при гледане пиесата се възприема много по-добре, отколкото при четенето, докато, напр., при Рачо Стояновата пиеса беше обратното и то при същата режисура. Това аз смятам, че е оста, около която се движи едно театрално представление.

След това, като се погледне на ансамбъла, трябва да се отбележи със справедливост, че ролите са раздадени правилно, отношенията са добре координирани, добре сложени и трябва да се мине към изпълнението на отделните артисти.

Вземам най-напред основната страст в пиесата — сребролюбието на бащата, разпиляно по генетичен път у неговите синове. Смятам, че тази Плюшкиновска страст не е достатъчно добре застъпена у един такъв добър артист, какъвто е г. Тенев.

Това също намалява темпото на пиесата, естествено и за останалите вече протагонисти на тази страст,

разбирам синовете на Златила. Би могло на места да се засили тази страст, да се стигне до патоса, до искрено дълбоко паталогично сребролюбие, каквото на често се среща в нашия народ.

Минавам от стария Златил към неговия син Рали. Ролята също така е дадена към средствата на артиста, но също липсва живеца. Тъмната душа на този син не се вижда в изпълнението при всичката тежест и дълбочина на гласа му и въобще на външни и вътрешни средства. А пропо: външно доста добре е сполучлив, но малко каточели циганее този тип в грим и в коса, в щевелюра.

Една от най-добре сложените роли по изпълнение е тая на г. Иван Димов, който твърде много оживява пиесата, внася най-много топлота и живот, но малко избива вече и сериозен шарж. Каточели в неговата линия на игра би могло да очакваме в най-високия момент даже да си хвърли шапката нагоре.

И аз очаквах това и то би било правоподобно по тази линия там да се отиде при тая експанзивна натура, каквато той ни е дал. Но каточели губи се пак от сериозността, която е сложил в нея авторът.

Свършвайки със синовете, минавам към снахите. Г-жа Злата Недева започна твърде силно и формирано в първия акт. Би трябвало да се развихри в някаква Леди Макбетовска страст, ала не се получава това. Затуй нейното начало, както е, трябва да бъде понижено, туширано и впоследствие да се развива по-силно. Другата снаха, Елица, струва ми се, че погледнато със зорко око, е твърде добре издържана от начало до край с този затворен вътрешен живот и с тези външни проявления в момент на прилив, на любов към новодошлата и в края на краищата към бащата, макар че би могло да се задълбочи повече чувството и към стария и нейното участие в неговата трагедия.

Минавам към самата Боряна. Боряна, такава каквато я дава авторът, е твърде неправоподобна, мисля, аз, за нашия живот на пристануша, особено с

психиката на момиче, което пристава. Каточели тя и в пиесата, а особено в изпълнението – макар че иначе е доста добра играта на г-жа Йорданова – не е от тази среда, каточели не е израстнала из широките добруджански полета или въобще на българска почва. И в замисъла на действащото лице и в изпълнението на ролята от актьорката и в замисъла на режисурата се е излязло от тази чисто българска атмосфера, битовият елемент у нея е съвсем убит. Тя ни дава едно почти гражданско момиче. И ето, ако става въпрос за мелодия на българския език, би могло да се дири това в изпълнението, бихме могли да попитаме къде е мелодията на селската мома, на битовата, чисто народната мелодия у Боряна, която внася сноп лъчи в тази натегната атмосфера.

От останалите епизодични роли в изпълнение и у автора твърде оживена е групата на кандидатите за служба около бъдещия кмет, но пак с малко шарж, у единия повече, у другия по-малко.

На Алфатарския цар, който носи една съвсем друга атмосфера, който е добре откроен в постановката, би могло още повече да се разширят линиите, особено в тежест и в тонално отношение. Придружаващите Алфатарския цар са почти няма фигури. Всички артисти биха могли да дадат нещо повече от това, което са дали, само ако малко повече се задълбаят в психиката на народа, това което е болната страна у нашите артисти, че не провеждат един жизнен ток, едно непрекъснато психическо течение, поддържано доста много у Димова и у Злата Недева, която в старанието си пък да запълва своите паузи, също така избива донкъде в сериозен шарж.

С това завършвам за лицата и доколкото можах да изчерпа вътрешната постановка. Минавам към външната.

Една несъобразност удря, бие в очи – това е втория акт, двора с изгледа на къщата. При чисто реалистично третиране на декора в останалите актове това импресионистично предаване на дървета

и хълмове е неправоподобно. Този хълм каточели е толкова наблизко до нас, че ще ни удари. Перспективно не стои добре. Аз не съм бивал вътре в селски къщи в Добруджа и не знам тяхното устройство и наредба, но тук лъха все пак чисто българско. Особено ме заинтригуваха – не знам дали е замислено от художника или от режисьора или у автора – тия замазани карета в четвъртото действие в стаята на стареца – много ме интересува дали е с замисъл или случайно постигнато. Ако е случайно, няма цена, а ако е със замисъл има твърде висока цена.

ДИРЕКТОР К. САГАЕВ: Кой карета?

СВЕТ. КАМБУРОВ-ФУРЕН: Освен единият прозорец анфас и другият в страни има каточели слепи прозорци, отпосле замазани.

ДИРЕКТОР К. САГАЕВ: Като ниши.

СВЕТ. КАМБУРОВ-ФУРЕН: Не като ниши

Й. ЙОВКОВ: Каква стойност отдавате на туй нещо?

СВЕТ. КАМБУРОВ-ФУРЕН: Има скрита мисъл в това, че старецът е толкова застрастен в парите си, че е потулил всички прозорци да не се вижда отвън в стаята му.

Й. ЙОВКОВ: Истината е, че съвсем случайно стана туй нещо. И на долапа там не му е мястото.

СВЕТ. КАМБУРОВ-ФУРЕН: Много хубав би бил тоя замисъл, ако беше нарочно.

ДИРЕКТОР К. САГАЕВ: Свършено случайно е, но щом е хубаво, радваме се.

СВЕТ. КАМБУРОВ-ФУРЕН: Да, хубаво е и нека си остане, то е едно хубаво търсене зад нещата, едно хрумване, но съжалявам, че не е било умишлено. Все пак каквото може да се поправи, мисля, че е късно след тази стилизация във втория акт на декорите.

ДИРЕКТОР К. САГАЕВ: Действително, ние трябваше да правим икономии и сме използвали стари декори. Ние чувствуваме, че вторият акт не бива да бъде такъв,

но ние сме вземали декори от различни пиеси. Вярно е, че в хълма има нещо, което шокира.

СВЕТ.КАМБУРОВ-ФУРЕН: Хълмът и тези дървета ако може да се отместят, ще бъде добре, защото тогава ще бъде в стил и хармония с реалистичната постановка. Всичко трябва да бъде издържано в чист реалистичен тон или в импресионистичен, който, разбира се, не отговаря на замисъла и на построението на пиесата.

РЕЖИСЬОР Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Това е една абсолютно вярна бележка. И аз го забелязах, но така се стекоха обстоятелствата, че не можа да се поправи. И мене ме дразнят тия дървета и къщата. Къщата и дърветата не може да бъдат заедно, това е вярно.

ДИРЕКТОР К.САГАЕВ: Ще се поправи.

РЕЖИСЬОР Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Това е грешка, допусната поради нямане на време.

СВЕТ.КАМБУРОВ-ФУРЕН: Понеже ми отговаряте по такъв начин и моето мнение стана задължително, бих желал да ми кажете, какво от това, което казах е неправоподобно.

РЕЖИСЬОР Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Аз не схващам какво разбирате под думата "шарж". По мое разбиране, изпълнението на Димов е равно на 6 плюс.

СВЕТ.КАМБУРОВ-ФУРЕН: Това е така, признавам, че Димов е много добър в ролята си, внася живот. Какво похубаво от това, да се признае, че артистът оживява цялата пиеса. Великолепна наблюдателност проявява г.Димов в това отношение. Ако всички имат такова око, би било много отранно, но с тия подмятания на каскета като че ли той пресилва.

РЕЖИСЬОР Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Другите Ви бележки относно шаржа аз мисля, че ще се изгладят с течение на времето, поради това, че на генералната репетиция актьорът винаги е неспокоен. Трябва да бъдеш сам актьор, за да знаеш, какво значи генерална репетиция. Това е нещо като художник, който е свършил една картина и на изложбата винаги идва с една четка и маже.

Артистът е в също такава положение. И другите пресилени тонове в изпълнението, напр., на Балабановата роля ще се изгладят без друго, но след 5-6 представления, и тогава пиесата ще добие един ансамбъл.

СВЕТ.КАМБУРОВ-ФУРЕН: Нали целта на конференса е да се поправи нещо.

РЕЖИСЬОР Н.О.МАСАЛИТИНОВ: Разбира се, така е. За всяка генерална репетиция може да се кажат тия бележки, но в играта на Димова аз не намирам никакъв шарж.

СВЕТ.КАМБУРОВ-ФУРЕН: Великолепно игра ролята си, но да каже г.Йовков не му ли се вижда права бележката, която се направи относно външността на Андрея.

Й.ЙОВКОВ: Ще обясня. Колкото се отнася до облеклото на Андрея, то не е типично селско облекло, но не трябва да се забравя, че той е махнал селското облекло.

СВЕТ.КАМБУРОВ-ФУРЕН: Г.Йовков! Тъкмо туй пропуснах да отбележа, че е много хубаво дадена тази градация в развитието на облеклото.

Й.ЙОВКОВ: После, там където казвате, че такъв тип като Боряна е невъзможен в Добруджа, аз не съм на същото мнение. Пак ще отидем много далеко и на широко, ако разискваме този въпрос. Ще бъда много кратък за да поясня. Изобщо в нашата литература, когато е въпрос за пиеси, където има селски персонаж, отношението към селянина е различно. Някои се отнасят или с някакво снизхождение към него и го идеализират, или с пренебрежение и го карикатурят. Нито едното, нито другото е вярно. Селянинът, като психика, като човек, е с един духовен живот също така много богат и не е за пренебрегване, както мислим ние. Той е само с едно съществуване много по-ниско от нашето - с друга форма, с друг вид, с друг живот, с други дрехи - което трябва да се проникне. Аз ви уверявам, бил съм повече от 15-20 години в село, живял съм ден по ден там и мога да ви

кажа, че такива типове не са невъзможни. Много са възможни. Може да бъдат редки и изключителни, но са възможни, както има и селяни, които, като ги слушат как приказват, чувствувате музика в речта — един въпрос, който повдигна г. Тачо Танев. Но това са сериозни художествени въпроси, които трябва да се наложат на театъра. Има селяни, които говорят и мислят по такъв начин, както може би няма да срещнете у компетентния човек. Преди всичко характерна черта на селянина е тази, че той няма зад себе си никакви внушения от литература, от чуто, от видено и т.н. Той най-често говори туй, което му подсказва неговият разум и затова той е оригинален и в речта си, и в мислите си. А по-издигнатите селяни, с по-богат опит в живота, ако ги чуете как разсъждават и говорят, ще изпитате едно истинско уважение и респект към тях.

СВЕТ. КАМБУРОВ-ФУРЕН: Моето уважение към нашия народ, аз твърде много го ценя.

Й. ЙОВКОВ: Такъв тип като Боряна не мислете, че не съществува.

СВЕТ. КАМБУРОВ-ФУРЕН: Той е по-вероятен за една паланка, а не за село.

РЕЖИСЬОР Н. О. МАСАЛИТИНОВ: За костюмите ще кажа само това, че ние не разполагаме с много големи парични средства и винаги при всяка пиеса режисьорът е принуден да води цяла война с управителя за пари, понеже всякога му се отговаря, че няма пари.

С. САВЧЕВ: Аз ще кажа само няколко думи. Аз мисля, че главните, които са поставени на огнището, трябва да бъдат по-опушени.

ДИРЕКТОР К. САГАЕВ: Ще ги поопушим.

С. САВЧЕВ: Освен, това в един дом, където всички се карат, където всичко е тръгнало наопаки, такива чисти

съдове, както видяхме закачените менци, така лъс-
нати, не може да има..

ДИРЕКТОР К.САГАЕВ: Елица е домакиня.

Благодаря ви, г-да, за посещението и за казаните
мисли.

ПРЕДС.ИВ.Д.ИВАНОВ: Закривам конференцията.

/Закрита в 20 ч.20 м./

С Т Е Н О Г Р А Ф И: